

ARHIVI – ZAKLADNICE ČLOVEŠKEGA SPOMINA

Slavnostni govor dr. Marjana Drnovška na podelitvi Aškerčeve nagrade in Aškerčevih priznanj, Ljubljana, 18. 10. 2006

Kar pomeni kiparju kamen, slikarju barva, pisatelju domišljija, je za arhivista arhivsko gradivo v najširšem pomenu besede. Razponu arhivalij sledimo od pergamentnih do elektronskih zapisov in od fotografskih do filmskih, če nekoliko poenostavim vsebino tega gradiva. Podobno kot kipar ustvarja iz kamna umetnino, mora tudi arhivist iz množice dokumentarnega gradiva izdvojiti tisti dragoceni del, ki mu v strokovnem jeziku pravimo arhivsko gradivo. Ta del predstavlja kulturni spomenik, del slovenske kulturne dediščine, ne glede na to, kje je nastal, v Sloveniji, v zamejstvu in drugod po svetu. Hranjenje te dediščine je še toliko bolj pomembno zaradi malostevilstva Slovencev, mladega oblikovanja kot naroda pred stotimi leti in nacije z osamosvojitvijo in nastankom države pred petnajstimi leti. Pred tem smo kot ena od etničnih skupin živeli v mnogoetničnih državah, zato se dokumenti o Slovencih hranijo tudi zunaj današnje Slovenije, v nekoč naših in danes tujih arhivih. Gledano z vidika slovenske države moramo evidentirati in kopirati gradivo o Slovencih kjerkoli se nahaja. Premalo ga je, da bi zanemarili to širino ohranjenja dediščine in se osredinili samo na prostor današnje Slovenije.

Za arhive marsikdaj trdimo, da so zakladnice človeškega spomina. To nedvomno drži. Nema lokrat pa je vprašljiv odnos tako do dokumentarnega kot arhivskega gradiva, od njegovega ustvarjalca do uporabnika v arhivski čitalnici. Zakonske osnove so dobre, vedenje o arhivih in arhivskem gradivu vedno boljše. Začuda se arhivov v javnosti še vedno pogosto

drži podoba zaprašenosti, neurejenosti, težke dostopnosti, za marsikatero nepotrebnosti hranjenja ipd. Vendar verjamem v trud arhivistov, da se ta podoba izboljšuje in popravlja. Mogoče bi bila potrebna še večja prisotnost v javnosti, zlasti v še večji informiranosti, saj živimo v času dokazovanja, tekmovalnosti, promocije, to je v času, ki živi bolj za danes kot preteklost. Promoviranje dela arhivov in predstavljanja arhivskega gradiva doma in na tujem je v današnjem času nujno. Nekako v odnosu med "živo" in "neživo" kulturo slednja pogosto potegne krajši konec. Če odpremo kulturne strani slovenskih časopisov, je vse premalo informacij o arhivih in arhivskem gradivu, napisi z navedbo sodelujočih arhivov pri televizijskih oddajah pa vse prehitro zbežijo prek ekrana. Vendar iz leta v leto raste ozaveščenost Slovencev, kar dokazuje, da so arhivi del žive prisotnosti na področju ohranjanja slovenske kulturne dediščine.

Izpostavil bi še področje znanosti, saj je arhivistika veda, ki ima svoje mesto v slovenski znanosti. Strokovno in raziskovalno delo sta v arhivih tesno povezani, dejansko odvisni drugo od drugega. Tudi večdisciplinarnost je nujnost, kar nam dokazujejo arhivisti, ki ne prihajajo samo iz zgodovinarskih vrst, saj je vedno več gradiva, ki ima svoje specifičnosti in potrebuje obdelavo s strani oseb, ki poznajo funkcioniranje posameznih področij, npr. arhitekture, medicine, statistike ipd. Vpetost slovenske arhivistike v evropski in svetovni prostor je še toliko bolj potrebna zaradi globalizacije, ki vedno bolj teži k skupnemu, poenotenemu, sodelujočemu. Tudi v tem oziru slovenski arhivi ne zaostajajo za ostalimi. To nam dokazujejo mednarodne objave gradiva, razstave in strokovne ter znanstvene monografije. In ne nazadnje revija Arhivi, ki jo izdajajo Arhivsko društvo Slovenije in slovenski arhivi, ter zbirka Viri, ki izhaja v okviru Arhivskega društva Slovenije.

Slavnostni govornik dr. Marjan Drnovšek. Foto: T. Rodošek.

Seveda arhivi niso samo hranitelji preteklosti. Med njihovimi temeljnimi nalogami je tudi delo z uporabniki. Njihov krog se vedno bolj širi. Povezanost znanosti in arhivov ima stoletno tradicijo. Brez dostopnih, urejenih, s pripomočki opremljenih arhivskih fondov in zbirk je delo mnogih znanstvenih disciplin nemogoče. In tu ne gre samo za zgodovinarje, ki naj bi praviloma imeli osnovna znanja za uporabo arhivskega gradiva. Verjetno je vedno več tistih uporabnikov, ki teh znanj nimajo, kar občutijo arhivski delavci, ki delajo z njimi, in marsikdaj tudi arhivsko gradivo. Mnogi, ki stopijo v arhivsko čitalnico, so popolni laiki glede uporabe gradiva. Že pred leti sem nekje izjavil ali napisal, da so arhivi zakladnice, ki so polne dragocenosti. Naloga arhivistov je v tem, da uporabniku pokažejo pot do želenih dragocenosti, uporabnik sam pa mora najti pot do svojega dragulja. Vendar iz lastne prakse vem, da, žal, vedno ni tako, da se morajo arhivisti kljub različnim in vedno popolnejšim pripomočkom poglobljati in marsikdaj sami poiskati želeno gradivo ali dokument za uporabnika. Zaradi prevzemanja novejšega gradiva se povečuje še število tistih, ki iščejo različna potrdila. Ta stik arhivov z javnostjo je še kako pomemben in marsikateri državljani se zave pomena arhivov šele, ko sam rabi določeno gradivo kot dokazni material.

Najpomembnejši so seveda ljudje, arhivisti, ki delajo na svojih področjih. To ni samo intelektualno, ampak tudi fizično delo, ni samo prevzemanje, urejanje in popisovanje gradiva po vseh zakonskih predpisih, ampak tudi delo z uporabniki. Vsak, ki dela z gradivom ali pokriva določeno obdobje, postane sčasoma specialist v poznavanju določenega gradiva, marsikdaj edini v arhivu ali celo širše. Znanje se tudi na arhivskem področju nekako nalaga, preverja, osvežuje. Zato se ne sme pozabiti na generacije arhivistov, ki so s svojim teoretičnim ali praktičnim delom soustvarili to, kar danes pojmuje kot arhivska veda in arhivi. Anton Aškerc je bil pesnik, vendar tudi prvi mestni arhivar, saj je nekaj znanja pridobil v Zagrebu (npr. upošteval je načelo *provinience*), še več pa prakse. Vendar, opravljal je svoje delo s prizadevnostjo, kar nam dokazujejo prevzemi gradiva, urejeni spisi in arhivski pripomočki, ki so se ohranili, in ne nazadnje tudi drobne objave tako dokumentov kot zanimivosti iz ohranjenega gradiva v arhivu. Zato nas ne sme presenečati, da nosijo nagrade in priznanja Arhivskega društva Slovenije ime po njem.

Današnji dan je praznik za vse arhiviste in ne nazadnje tudi tiste, ki arhive uporabljajo. Zato – še vedno arhivist po srcu in deloma delovanju – želim slovenskim kolegom čim manj težav in čim več uspešnosti pri delu, današnjim nagrajencem pa čestitke za njihov življenjski in delovni prispevek pri utrjevanju in razvoju arhivistike, širjenju vedenja o njej in popularizaciji te vede in znanja tudi v širši javnosti. Hvala.

19. mednarodno posvetovanje "Arhivska praksa 2006", Tuzla, 21.–22. september 2006

Tudi letos jeseni smo se slovenski arhivisti odzvali povabilu kolegov iz Bosne in Hercegovine na njihovo že tradicionalno jesensko arhivsko posvetovanje "Arhivska praksa 2006". Kot navadno ga je gostil hotel Tuzla v Tuzli. Organizacijo posvetovanja sta ponovno izpeljala Arhiv Tuzelskega kantona iz Tuzle in Društvo arhivskih uslužbencev tuzelskega kantona, pokrovitelj pa je bilo kot v minulih letih tudi tokrat ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport tuzelskega kantona.

Posvetovanja se je udeležilo približno 400 arhivistov in arhivarjev iz Bosne in Hercegovine ter gostov iz Črne gore, Hrvaške, Slovenije in Srbije. Med temi so bili s svojimi referati zlasti Črnogorci in Slovenci tudi aktivni udeleženci posvetovanja.

Letošnje posvetovanje je bilo namenjeno obravnavi treh tem. Prva se je ukvarjala s problemi dokumentarnega gradiva v nastajanju, druga z zasebnim arhivskim gradivom, tretja pa z žgočimi vprašanji arhivske teorije in prakse.

Uvodni nagovor je imel direktor Arhiva Tuzelskega kantona Izet Šabotić; poudaril je pomen takšnega posvetovanja, ki omogoča izmenjavo izkušenj in poenotenje arhivske teorije in prakse ne le pri arhivskih delavcih v Bosni in Hercegovini, ampak tudi z arhivisti iz sosednjih držav. Menil je, da bo posvetovanje odgovorilo na nekatera vprašanja, prav tako pa odprlo tudi določene probleme; te naj bi poskušali rešiti na kongresu arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine čez mesec dni v Sarajevu.

Nato je prevzel besedo predsednik organizacijskega odbora posvetovanja, nekdanji direktor arhiva v Tuzli in sedanji profesor na Filozofski fakulteti v Tuzli prof. dr. Azem Kožar, ki je poudaril pomen arhivistike kot informacijske vede in njene povezave s preostalimi znanostmi. Po pozdravnih govorih gostov posvetovanja je prof. dr. Kožar nadaljeval predstavitev devete številke časopisa *Arhivska praksa 2006*, v katerem je med drugim objavljena večina prispevkov tega posvetovanja, dr. Branko Bubenik iz Zagreba pa je predstavil drugi del knjige *Arhivistika v teoriji in praksi* prof. dr. Kožarja, ki je izšla leta 2005 v Tuzli.

Posvetovanje so nato nadaljevali referenti s prispevki o prvi temi, to je Dokumentarno gradivo v nastajanju. Ana Kaluderović iz Državnega arhiva Črne gore v Kotorju se v prispevku z naslovom *Vpliv družbenih gibanj na položaj in vlogo arhiva in arhivskega gradiva v družbi* sprašuje, v katero smer bo šla v prihodnosti uporaba arhivskega gradiva in odpira problem varstva gradiva propadajočih podjetij v novih gospodarskih razmerah. Prof. dr. Azem Kožar s Filozofske fakultete v Tuzli v referatu *Valorizacija ustvarjalcev* predstavlja hrvaški model valorizacije iz

leta 1987, ki ustvarjalce deli v tri kategorije – glede na pomen – ter bosansko-hercegovaške izkušnje in potrebe na tem področju. Izet Šabotić, direktor Arhiva Tuzelskega kantona, v svojem referatu Nekatere značilnosti odbiranja arhivskega gradiva in izločanja dokumentarnega gradiva (bosansko-hercegovaške izkušnje) opozarja, da je preveč pozornosti posvečene dokumentarnemu gradivu ter predlaga, da naj bodo moči arhivistov usmerjene zlasti v odbiranje arhivskega in ne izločanje dokumentarnega gradiva. Joka Filipović iz Univerzitetnega kliničnega centra Tuzla v članku Nekatere značilnosti zaščite dokumentarnega gradiva in ravnanja z njim v javni zdravstveni ustanovi Univerzitetni klinični center Tuzla ter Fikreta Mekić iz Javne zdravstvene ustanove Mestne lekarne Tuzla v prispevku Splošne značilnosti zaščite dokumentarnega gradiva v javnih zdravstvenih ustanovah (izkušnje Javne zdravstvene ustanove Mestne lekarne v Tuzli) predstavljata arhiva obeh ustanov. Dopolnanski del posvetovanja sta sklenila Živana Hedbeli iz Urada za občo upravo hrvaškega sabora in vlade Republike Hrvaške, ki v referatu z naslovom Prispevek k poznavanju organizacije vlade Republike Hrvaške in vladnih uredb od leta 1990 do 2004 opozarja, da je preučevanje institucij, od katerih se prevzema arhivsko gradivo, pomemben segment dela v arhivih, ter Muhamed Musa iz Zgodovinskega arhiva v Sarajevu s prispevkom Izvajanje načrtovanih nalog pri urejanju arhivskega gradiva organov uprave in priprava le-tega za izročitev pristojnemu arhivu.

Ker je bilo za popoldanski del posvetovanja predvidenih le pet referentov, dr. Peter Wiesflecker iz Štaterskega deželne arhiva v Gradcu pa se je opravičil, se je delo kar nadaljevalo. Drugo temo posvetovanja – Zasebno arhivsko gradivo – je začel Omer Zulić iz Arhiva Tuzelskega kantona s prispevkom Dokumentarno gradivo privatiziranih pravnih oseb. V njem je predstavil stanje dokumentarnega gradiva privatiziranih pravnih oseb na področju Tuzelskega kantona ter pri tem opozoril, da ta problematika zahteva zakonske in strokovne rešitve. Milena Gašić iz Zgodovinskega arhiva Sarajevo je v referatu z naslovom Zasebno arhivsko gradivo v BIH in potreba po zakonski ureditvi tega področja poudarila, da sprememba lastninskih odnosov otežuje prehod arhivskega gradiva v javne institucije in da se hkrati povečuje število zasebnih lastnikov in zbiralcev. Aleksandra Pavšić Milost iz Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici je v članku Zaščita zasebnega arhivskega gradiva gospodarskih organizacij v Republiki Sloveniji opozorila na nejasnosti in nedoslednosti novega arhivskega zakona pri omogočanju evidentiranja gradiva zasebnih gospodarskih organizacij. Jure Maček iz Pokrajinskega arhiva Maribor je v referatu z naslovom Osebnosti fondov v Pokrajinskem arhivu Maribor s poudarkom na gradivu dr. Avguština Stegenskega opozoril na problem, kako predvideti, gra-

divo katerih danes delujočih oseb bo imelo značaj arhivskega gradiva in kakšne so možnosti sodelovanja s temi osebami z namenom ohranjanja gradiva.

Tema drugega dneva posvetovanja so bila kot vsako leto doslej žgoča vprašanja arhivske teorije in prakse. Doc. dr. Branko Bubenik iz Zagreba je s prispevkom Analogno/digitalna migracija AV–dokumentacije opozarjal na nevarnost propadanja analognih avdiovizualnih posnetkov in problem kopiranja le-teh v digitalno obliko ter ohranjanje berljivosti digitalnih zapisov v prihodnosti. Zdenka Semlič-Rajh iz Pokrajinskega arhiva Maribor je v referatu Pristop k dokumentarnemu gradivu – sodobna zakonodaja in predpisi primerjala novo slovensko zakonodajo, ki zadeva varstvo arhivskega gradiva, s predpisi in priporočili Evropske unije. Prof. dr. Darko Antović s Fakultete za dramske umetnosti Cetinje je nadaljeval s prispevkom Arhivski fondovi in zbirke Črne gore kot vir za preučevanje kulturnih institucij, Milica Strugar iz Državnega arhiva Črne gore Kotor pa z referatom Dostop do informacij v Državnem arhivu Črne gore – arhivski oddelek Kotor. Ešefa Begović in Saneta Adrović iz Arhiva Tuzelskega kantona sta predstavili prispevka Inventarji kot informativna pomagala v Arhivu Tuzelskega kantona ter Evidence, ki jih vodijo arhivi v Bosni in Hercegovini. Snežana Pejović iz Državnega arhiva Črne gore Kotor je v referatu Položaj in vloga arhivov v Črni gori pri zaščiti elektronskega gradiva, ki ga je pripravila skupaj s kolegom Srđanom Pejovićem, opozorila na probleme zaščite elektronskega gradiva in neupoštevanja arhivske stroke pri sprejemanju zakonodaje in predpisov s tega področja. Temo so nadaljevali Edin Tinjić iz Zavoda za zaposlovanje Tuzla z referatom Sistem elektronske obdelave denarnih nadomestil za nezaposlene, Nermana Hodžić iz Arhiva Tuzelskega kantona s prispevkom Problematika obdelave arhivskih fondov narodnih odborov in Žarko Štrumbl iz Arhiva Republike Slovenije z referatom Združenje Slovencev v Tuzli; pri tem je sodeloval tudi Gašper Šmid. Kot zadnji in zunaj rednega programa je bil na vrsti direktor Arhiva Federacije BIH iz Sarajeva Hadžija Hadžiabdić in predstavil prostorsko problematiko tega leta 1997 ustanovljenega arhiva.

Na programu drugega dne je bilo še nekaj referatov, vendar zaradi odsotnosti predavateljev niso bili predstavljeni.

Med posameznimi sklopi predavanj sta svojo ponudbo arhivske in informacijske opreme predstavili podjetji Europapir in Kabas iz Sarajeva.

Večina referatov, tudi tistih, ki zaradi odsotnosti referentov niso bili predstavljeni na tem zborovanju (poleg referata že omenjenega Petra Wiesfleckerja še prispevki Bojana Himmelreicha in Bojane Aristovnik iz Zgodovinskega arhiva Celje, dr. Miroslava Novaka iz Pokrajinskega arhiva Maribor ter Nade Čibej iz Po-

krajinskega arhiva Koper), je objavljenih v 9. številki časopisa Arhivska praksa 2006. Udeleženci smo ga dobili že prvi dan zborovanja. Poleg tega prinaša ta časopis še nekatere stalne rubrike, ki niso povezane s samim posvetovanjem, in sicer: Iz drugih časopisov, Gradivo, Predstavitve in ocene, Poročila in In memoriam. Prispevki Muhameda Muse, Zdenke Semlič-Rajh in drugi del referata prof. dr. Darka Antoviča, ki so izpadli zaradi tehničnih razlogov, pa bodo objavljeni v naslednji številki Arhivske prakse. Prav tako bodo v tej številki objavljeni tudi zaključki 19. posvetovanja, ki skušajo nakazati smeri reševanja odprtih vprašanj, in sicer: čim prej je potrebno začeti postopek za sprejetje podzakonskih aktov o valorizaciji arhivskega gradiva ter večjo pozornost – tudi zakonodaje – posvetiti zaščiti zasebnega arhivskega gradiva ter nekonvencionalnemu arhivskemu gradivu.

Metka Nusdorfer Vuksanović

ARHIVI IN JAVNOST. 76. zborovanje nemških arhivark in arhivarjev, Essen, 26.–29. september 2006

V okviru stalnega mednarodnega sodelovanja z nemškimi kolegi sva se na povabilo društva arhivarjev iz Nemčije udeležila njihovega že 76. zborovanja. Letos je potekalo v samem osrčju najbolj industrijsko razvitega dela Nemčije, v Porurju. Za glavno temo so si izbrali vedno aktualno temo – odnosi z javnostjo. Tema, ki je v času tehnoloških novosti seveda pridobila pomen in predvsem širino.

Slavnostna otvoritev 76. zborovanja arhivarjev je bila v torek, 26. septembra, zvečer. Udeležili so se je pomembne politične osebnosti dežele Porenje - Vestfalija in župan Essna, pa tudi predsedujoči Mednarodnemu arhivskemu svetu, prof. dr. Lorenz Mikolletzky iz Avstrijskega državnega arhiva na Dunaju. Po programu je sledil sprejem za udeležence.

Sama predavanja oz. strokovni del zborovanja je potekal predvsem v sredo in četrtek.

Glavni del tridnevnega strokovnega srečanja (Archivtag) je potekal v sejamskem in kongresnem središču Essna, v centru Gruga na robu mesta. Zborovanje je bilo razdeljeno na plenarna zasedanja, predstavitve po strokovnih skupinah ter okrogle mize delovnih skupin. Plenarna zasedanja so bila razdeljena na štiri glavna področja. V sekciji I. so se ukvarjali z odnosom arhivov in njihovih ustanoviteljev (Archive und ihre Träger), v sekciji II. je bila glavna tema Vrednotenje in odpiranje arhivov javnosti, delo v sekciji III. je imelo osrednji naslov Medmrežje in "javnost" (Netz als "Öffentlichkeit"), v sekciji IV. je bila

osrednja tema Moderni marketing in tradicionalni odnosi z javnostjo.

V četrtek, tretji dan zborovanja, je delo potekalo po strokovnih skupinah (Fachgruppen); razdeljene so bile na šest tematskih sklopov. Skupina 1 je obravnavala arhive in arhiviste v državnih arhivih, skupina 2 se je posvetila arhivistom, zaposlenim v mestnih arhivih, strokovna skupina 3 je obravnavala problematiko cerkvenih arhivov. Skupno zasedanje z naslovom Zasebni arhivi in javnost so imeli v strokovnih skupinah 4 in 5 in je bilo namenjeno arhivarjem, ki delajo v specialnih arhivih gospodstev, rodbinskih in hišnih arhivih ter tistim, zaposlenim v gospodarskih in podjetniških arhivih. V strokovni skupini 6 so razpravljali arhivarji, zaposleni v arhivih parlamentov, političnih strank, društev in združenj.

Naj omeniva še zasedanje delovnih skupin za arhivsko pedagogiko in historično izobrazbo ter forum delovne skupine Izobraževanje strokovnih sodelavcev za medije in informacijsko službo.

Nekaj predavanj, predvsem strokovnih skupin, je bilo tudi v Düsseldorfu, na sedežu Deželnega arhiva Porenja - Vestfalije. Prav tako ločeno je delala skupina za cerkvene arhive.

Predstavniki arhivov in arhivskih društev iz tujine smo imeli svoje glavno srečanje že v torek, 26. septembra popoldne. Na okrogli mizi smo predstavili svoje delo in predvsem probleme predstavniki arhivov in arhivskih društev iz Slovenije, Nemčije, Luksemburga, Avstrije, Švice in Slovaške. Razgovor je večinoma zadeval problematiko izobraževanja strokovnega kadra, predvsem tistega s srednjo izobrazbo. Dotaknili smo se tudi problematike elektronskih arhivov in standardov, ki naj bi veljali za objave na internetu. Direktor Zgodovinskega arhiva na Ptuj Ivan Fras je sodelujoče na okrogli mizi obvestil o aktivnostih slovenskih arhivov in Arhivskega društva Slovenije v zadnjem obdobju; izpostavil je predvsem prostorsko problematiko večine slovenskih arhivov in dejavnosti na področju digitalizacije gradiva. Prav tako smo kolege seznanili z evidentiranjem gradiva federacije, ki je v zadnjem letu pospešeno potekalo v Beogradu.

Predstavniki Luksemburga nas je seznanil s preselektivno nacionalnega arhiva, kolegica s Slovaške z uvažanjem informacijskega sistema v arhive in digitalizacijo v arhivih. Digitalizacija arhivskega gradiva je eden največjih projektov tudi v Nemčiji; tam v bistvu še čakajo na primerno opremo, nato bodo začeli s splošno digitalizacijo. V prihodnjem letu pomladi bo v Berlinu potekala mednarodna konferenca s to temo.

Ob koncu pogovora je moderator dr. Martin Dallmaier iz Regensburga predlagal ukinitve delovne skupine srednjeevropskih arhivskih društev z utemeljitvijo, da je danes večina članic delovne skupine že v Evropski uniji, tu pa obstajajo drugi mehanizmi, ki omogočajo sodelovanje nacionalnih strokovnih zdru-